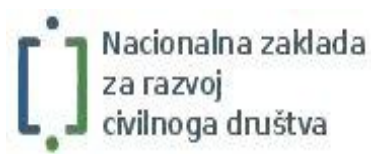

GRAĐANSKA PISMENOST

– edukativni program –

GRAĐANSKA PISMENOST

UVOD

Kao nevladina organizacija koja je od svog utemeljenja usredotočena na poticanje građana na aktivno sudjelovanje u političkim procesima, GONG je svjestan činjenice da aktivno prakticiranje građanstva treba biti informirano i odgovorno. Drugim riječima, aktivno građansko sudjelovanje u demokratskim društvima pretpostavlja da su građani usvojili i razvili određena znanja, sposobnosti i stavove. Te kompetencije građani stječu tijekom cjelokupnog socijalizacijskog procesa, no posebno važnu ulogu u poticanju njihovog razvoja ima obrazovanje. Tako je, primjerice, veliki broj demokratskih država u svoje kurikulume primarnoga i sekundarnog obrazovanja ugradio programe građanskoga obrazovanja čiji je glavni cilj poticanje razvoja građanskih kompetencija kod mladih ljudi. Hrvatska je, nažalost, jedna od rijetkih demokratskih država u kojoj je taj segment obrazovanja gotovo u potpunosti zanemaren, što bi moglo imati ozbiljne posljedice na budući razvoj demokratske političke kulture. O tome svjedoče i rezultati istraživanja političkih znanja i stavova hrvatskih srednjoškolaca koje je GONG nedavno proveo, a koji pokazuju velika i zabrinjavajuća odstupanja od normi demokratske političke kulture. Nepostojanje programa građanskog obrazovanja u sklopu formalnog obrazovnog sustava još važnijim i potrebitijim čine neformalne programe koje, u različitim oblicima, provode nevladine organizacije. U svom dosadašnjem djelovanju GONG je proveo nekoliko projekata građanskog obrazovanja od kojih je najpoznatiji *Prvi put biram*, koji je bio usmjeren na edukaciju maturanata hrvatskih srednjih škola o izborima i izbornoj participaciji.

Uvažavajući postojanje potrebe za neformalnim programima građanskog obrazovanja, a istodobno koristeći dosadašnja GONGova iskustva i ekspertizu na tom području, u suradnji s Fakultetom političkih znanosti odlučili smo pokrenuti program pod nazivom *Građanska pismenost*. S

obzirom na složenost i kompleksnost suvremenih političkih procesa zamislili smo da se program sastoji od tri glavna dijela, tzv. modula: politička pismenost, medijska pismenost i EU pismenost. Tako koncipiran program, uz poučavanja o najvažnijim političkim pojmovima i procesima, uvažava činjenicu da su masovni mediji vrlo važan akter suvremenih političkih procesa, te da obučenosť za njihovo kritičko razumijevanje zahtijeva pripremu i edukaciju. A s obzirom da će Hrvatska vrlo skoro postati punopravna članica Europske unije, poznavanje institucija i procesa europskih integracija postati će sastavni dio potrebnih građanskih znanja, pa je u programu posebna pozornost posvećena i tom segmentu.

Svaki od navedenih modula sastojat će se od 16 sati nastave koja bi se izvodila u obliku predavanja, radionica i rasprava. U prvom ciklusu provođenja programa, koji je predviđen za ožujak i travanj 2012. godine, kao ciljanu grupu polaznika zamislili smo grupu od 15 do 20 srednjoškolskih nastavnika koji izvode nastavu iz politike i gospodarstva. U eventualnom daljnjem razvoju projekta moguće je program prilagoditi na način da bude zanimljiv i koristan i za neke druge ciljane skupine.

MODUL I: POLITIČKA PISMENOST

Voditelj modula: Berto Šalaj

OPIS MODULA:

Osnovni je cilj ovoga modula upoznati polaznike s temeljnim konceptima važnima za razumijevanje i analiziranje suvremenih političkih procesa na lokalnoj i nacionalnoj, ali i globalnoj razini. Ti koncepti i njihovo poznavanje neophodan su instrument za razumijevanje politike, pa se na tragu toga polaznici uvode u pojmovnu analizu koja je osnovni metodički postupak ovog modula. Polaznici će se upoznati s pojmovima kao što su politika, demokracija, populizam, političke stranke, politička kultura, politička socijalizacija, civilno društvo, globalizacija itd. Uvažavajući važnost političke kulture za funkcioniranje suvremenih političkih sustava posebna pozornosti biti će posvećena pojmu demokratske političke kulture i procesima putem kojih se takav tip političke kulture stvara, prenosi i transformira.

SADRŽAJ MODULA:

1. susret: **Uvod**
- Upoznavanje s osnovnim ciljevima modula.
 - Pregled tema i sadržaja koje će se obrađivati.
 - Upoznavanje s načinom rada.
 - Pregled najvažnije literature koja tematizira sadržaj modula.

2. susret **Demokracija I**

Suvremeno razumijevanje demokracije.

Temeljna obilježja suvremenih demokracija.

Suvremene demokracije kao liberalne demokracije: odnos liberalizama i demokracije.

Može li se demokracija mjeriti? Primjer Freedom Housa-a

Kriza suvremenih demokracija? Pojam postdemokracije.

3. susret **Demokracija II**

Alternativni modeli demokracije.

Direktna demokracija.

Participativna demokracija.

- pojam političke participacije
- tipovi političke participacije

Deliberativna demokracija.

Asocijativna demokracija.

4. susret **Populizam**

Populizam kao patologija suvremenih demokracija?

Pojam i određenje populizma.

Populizam kao politička ideologija.

Obilježja populizma.

Uzroci pojave populizma.

Populizam u praksi.

5. susret **Političke stranke** (gost predavač doc. dr. sc. Goran Čular)
6. susret **Civilno društvo**
Suvremena razumijevanja civilnog društva.
Država, tržište i civilno društvo.
Dimenzije civilnog društva: prostor, struktura, vrednote i utjecaj.
Civilno društvo i demokracija: individualna, socijetalna i institucionalna razina
7. susret **Globalizacija** (gost predavač doc. dr. sc. Tonči Kursar)
8. susret **Politička kultura, politička socijalizacija i političko obrazovanje**
Pojam političke kulture.
Demokratska politička kultura.
Pojam političke socijalizacije.
Činitelji političke socijalizacije.
Obrazovanje kao činitelj političke socijalizacije.
Pojam političkog obrazovanja.
Evaluacija modula

OBVEZE POLAZNIKA:

Od svih polaznika očekuje se da redovito pohađaju predavanja i aktivno sudjeluju u raspravama.

LITERATURA:

Robert A. Dahl, *Demokracija i njezini kritičari*, Nakladno-istraživački zavod Politička kultura, Zagreb, 1999.

Renata Franc/ Vlado Šakić/ Berto Šalaj/ Dražen Lalić/ Suzana Kunac, *Udruge u očima javnosti*, Academy for Educational Development, Zagreb, 2006.

Michael Freedon (ur.), *Političke ideologije*, Algoritam, Zagreb, 2006.

Chris Hedges, *Carstvo opsjena: kraj pismenosti i trijumf spektakla*, Algoritam, Zagreb, 2011.

David Held, *Modeli demokracije*, Školska knjiga, Zagreb, 1990.

Tony Judt, *Zlo putuje zemljom: rasprava o našim sadašnjim nelagodama*, Algoritam, Zagreb, 2011.

Milan Mesić, Hrvatski studentski pokret – pokušaj teorijske analize, *Politička misao*, (46)4: 79-101, 2009.

Berto Šalaj, *Socijalni kapital: Hrvatska u komparativnoj perspektivi*, Fakultet političkih znanosti, Zagreb, 2007.

Berto Šalaj, Političko obrazovanje u školama: nepotrebna politizacija obrazovanja ili važan uvjet demokracije? Slučaj Engleske, *Politička misao*, (42)2: 77-100, 2005.

Erik Olin Wright, *Vizije realističnih utopija*, Fakultet političkih znanosti, Zagreb, 2011.

MODUL II: MEDIJSKA PISMENOST

Voditeljice modula: Vesna Kesić i Viktorija Car

OPIS MODULA:

Medijska pismenost jedan je od temeljnih elemenata građanske pismenosti, jer su mediji važan kanal informiranja građana, komunikacije između građana i tijela javne vlasti, te utječu na formiranje javnog mnijenja i stavova građana.

Cilj modula je stjecanje elementarne medijske pismenosti polaznika, kroz stjecanje uvida u način funkcioniranja medija unutar hrvatskog, ali i globalnog društvenog i političkog konteksta; od vlasništva nad medijima, razlike između privatnih, javnih i civilnih (*community*) medija, preko vlasničko-uređivačkih odnosa i uređivačkih praksi, do međunarodnih konvencija i nacionalnih zakona koji reguliraju medijske institucije i medijske sadržaje, kao i postojeće (i nepostojeće, ali poželjne) mehanizme samoregulacije unutar pojedinih medija, izdavača i profesionalnih udruženja.

Pored toga, cilj modula je razvijanje kritičkog odnosa prema medijskim sadržajima u tiskanim i elektroničkim i digitalnim medijima, razumijevanje načina na koji se sadržaji uobličavaju grafički (vizualno) i tekstualno, kako zadobivaju smisao i odašilju (prenose?) poruku.

Posebna pozornost pridat će se javnim medijskim servisima, njihovom djelovanju i društvenoj odgovornosti. Medijska pismenosti i kritička percepcija medijskih sadržaja trebali bi poticati građanski aktivizam spram medija i javnih politika koje se odnose na medije.

SADRŽAJ MODULA:

1. susret **Uvod u modul** (Viktorija Car i Vesna Kesić)
Moć i odgovornost medija (gost predavač Hrvoje Jurić)
Značenje i značaj "medija".
Razvoj komunikacijskih tehnologija, mas-medija i promjene u društvenoj ulozi medija.
Položaj medija u trokutu politike, ekonomije i tehnoznanosti.
Mediji između (sve)moći i (ne)odgovornosti.

2. susret **Uzajamnost javne sfere, političkih i demokratskih procesa i medija** (gost predavač Dragan Bagić)
Uloga medija u političkim procesima (izbori, javne politike).

3. susret **Javni medijski servis: odgovoran javnosti i građanima, a ne oglašivačima i državi** (Viktorija Car)
Razlike između komercijalnih medija i javnih medijskih servisa.
Programska načela.
Ustroj.
Nadzor.
Odgovornost.
Modeli financiranja.

4. susret **Mediji i civilno društvo** (Vesna Kesić)
Lokalni mediji, mediji u zajednici, taktički mediji, građansko novinarstvo.

Mogućnost utjecaja građana na medije i medijsku politiku (kroz monitoring medija, utjecaja na zakonodavne procese, javne rasprave o medijskom zakonodavstvu i regulatornim mehanizama, zahtjevima za samoregulacijom i odgovornim i vjerodostojnim djelovanjem medijskih korporacija i javnih medija).

5. susret **Internet : Demokratski potencijal ili kaos?** (gost predavač Igor Marković)

6. susret **Dekonstrukcija medijskog teksta** (Viktorija Car)

Selekcija i uređivanje medijskog teksta u tiskanim, elektroničkim i digitalnim medijima

Uloga medija u promoviranju ravnopravnosti, tolerancije, poticanju društvene integracije, te poticanju građanske akcije (npr. rodna ravnopravnost).

Medijske manipulacije (npr. prikriveno oglašavanje).

7. susret **Radionica: Kako „čitati“ podtekst medijskog sadržaja** (Viktorija Car i Vesna Kesić)

interpretacija medijskog sadržaja

Metode analize medijskih tekstova:

- analiza sadržaja
- analiza narativa
- analiza diskursa
- primjer analize sadržaja tiskanih medija i njihovih online izdanja
- primjer analize audio-vizualnog sadržaja (npr. TV prilog iz središnje informativne emisije)

8. susret **Evaluacija modula** (Viktorija Car i Vesna Kesić)
Razgovor o potrebama polaznika.
Sugestije za daljnji rad polaznika i modula Medijska pismenost.

OBVEZE POLAZNIKA:

Od svih polaznika očekuje se da redovito pohađaju predavanja i aktivno sudjeluju u raspravama.

LITERATURA:

- Car, Viktorija (2007) Konvergirani javni medijski servis, *Politička misao*, (44) 2:113-127
- Car, Viktorija (2008a) Myths in Media Texts, *Medianali*, 2 (4):145-163
http://cms.unidu.hr/upload/1238147303_68_mala_Medianali%204.pdf
- Car, Viktorija (2008b) Javna i komercijalna televizija u službi građana, *Medijska sfera*, (2008) 2: 346-357
- Car, Viktorija (2011a) Javni medijski servisi – čuvari demokracije, u: Romić, Milana (ur.) Izolacija ili integracija, Zagreb: BaBe!, str. 41-62
- Car, Viktorija (2011b) Narratives on Croatian TV News: Using Narrative Analysis in Analyzing TV News, str. 31-43, *Mesto i značaj medijskih studija za međunarodnu regionalnu saradnju*, Novi Sad: Filozofski fakultet (zbornik radova s međunarodnom recenzijom)
- Foucault, Michel (1994) *Znanje i moć*. Zagreb: Globus, poglavlje „Poredak diskursa“
- Gillespie, M. i Toynbee, J. (2006) *Analysing Media Texts*. NY: Open University Press. (poglavlje: Gripsrud, J. 'Semiotics: signs, codes and cultures' str. 9-41; M. Gillespie: Narrative analysis, 79-117)
- Marris, Paul i Thornham, Sue (ur.) *Media Studies: A Reader*, New York University Press, 2000.(izbor)

Meyer, Thomas: *Mediokracija: medijska kolonizacija politike*, FPZ, 2003.

Peruško, Zrinjka: *Mediji, kultura, civilno društvo, Jesenski i Turk*, 2008.

Poster, Mark: *Kiberdemokracija, Internet i javna sfera* u Reana Senjković, Iva Pleše, ur. *Ethografija Interneta*, Institut za etnografiju i folkloristiku, Zagreb, 2004.

Riffe, Daniel et al. (2005) *Analyzing Media Messages*. London: LEA Publishers

Rimmon-Kenan, Shlomith (2001) *Narrative Fiction*. London: Routledge.

Street, John: *Masovni mediji, politika, demokracija*, FPZ, 2003.

Zgrabljic Rotar, Nada: *Medijska pismenost i civilno društvo*, Mediacentar, Sarajevo

Medijska istraživanja, Televizija u Europi: Izveštaj 2005, IDEMO, 2005.

MODUL III: EU PISMENOST

Voditeljica modula: Tamara Čapeta

OPIS MODULA:

Osnovni je cilj ovoga modula upoznati polaznike s organizacijom i načinom funkcioniranja današnje EU. Hrvatska će uskoro ostvariti članstvo u Europskoj uniji. Time će svaki hrvatski građanin postati građaninom Unije, a razumijevanje institucija i mehanizama Europske unije postat će dijelom građanske pismenosti, jednako kao što je to razumijevanje domaćih institucija i mehanizama odlučivanja. Cilj je modula upoznati polaznike s institucijama EU, načinom na koji one donose odluke, razgraničenjem ovlasti donošenja odluka između razine Unije i njenih država članica i opsegom ovlasti EU. Tijekom modula propitivat će se razlozi integracije europskih država u okvirima Europske unije, kako oni koji su taj proces motivirali u njegovom začetku, tako i oni koji ga motiviraju danas.

Modul je podijeljen u osam cjelina od po dva sata. U okviru svake cjeline obradit će se jedna tema. Nastava će se odvijati kroz interaktivna predavanja. Od polaznika se ne očekuje ranija priprema za sat. Predavači će, međutim, poticati sudionike na sudjelovanje i razgovor tijekom sata, a od sudionika se očekuje da se aktivno uključe u nastavu.

SADRŽAJ MODULA:

1. susret: **Uvod u modul**

Povijest europske integracije

Cilj učenja: razumjeti razloge udruživanja država u okvirima najprije Europskih zajednica te potom Europske unije; razumjeti probleme koji su se tijekom

razvoja integracije pojavljivali te biti u stanju shvatiti pojedina rješenja u tom kontekstu; biti u stanju promišljati o i razgovarati o razlozima današnjeg ustroja EU; biti u stanju promišljati i razgovarati o nedostacima i dobrim stranama tih rješenja.

2. susret: **Ustroj današnje Europske unije**

Cilj učenja: razumjeti ulogu država i ulogu institucija EU u političkom sustavu EU i biti u stanju razlikovati jedne od drugih; razumjeti višeslojni sustav političkog upravljanja (*multilevel governance*) kakav je uspostavljen u EU i moći ga uspoređivati s drugim sličnim sustavima, prvenstveno s federacijama; razumjeti temeljne akte na kojima se temelji EU – Osnivačke ugovore, način njihove izmjene i probleme koji se s time u vezi javljaju; snaći se u osnovnim institucijama Unije i shvatiti njihove funkcije i međusobni odnos.

3. susret: **Ovlasti Europske unije**

Cilj učenja: razumjeti način podjele ovlasti između EU i država članica; razumjeti razloge i funkcioniranje osnovnih načela ustavnog karaktera koja uređuju ovlasti EU: načelo dodijeljenih ovlasti, načelo supsidijarnosti i načelo proporcionalnosti; razumjeti tko i kako vrši kontrolu nad poštivanjem ovih načela; steći osnovnu sliku o sadržaju ovlasti današnje Europske unije.

4. susret: **Institucije EU i njihov međusobni odnos**

Cilj učenja: naučiti koje institucije su uspostavljene na razini EU, uključujući osnovne institucije kao i ostala tijela i agencije EU; naučiti interni ustroj i način izbora članova osnovnih političkih institucija: Europskog parlamenta; Europskog

vijeća; Vijeća i Europske komisije; razlikovati osnovnu ulogu svake od tih institucija u postupku donošenja odluka na razini EU i njihov međusobni odnos.

5. susret: **Unutarnje tržište EU** (gost predavač Tamara Perišin)

Cilj učenja: shvatiti važnost koncepta unutarnjeg tržišta za razvoj europske integracije; shvatiti ekonomske razloge unutarnjeg tržišta; shvatiti političke razloge unutarnjeg tržišta; steći osnovno znanje o četirima slobodama unutarnjeg tržišta – slobodnom kretanju roba, usluga, ljudi i kapitala; razumjeti razloge stvaranja monetarne unije kao nadogradnja unutarnjeg tržišta i biti u stanju razgovarati o problemima s kojima se danas suočava.

6. susret: **Sloboda kretanja ljudi i građanstvo EU** (gost predavač Iris Goldner Lang)

Cilj učenja: Razumjeti kako se u EU iz slobode kretanja radnika razvila sloboda kretanja ljudi; naučiti tko je sve obuhvaćen ovom slobodom; biti u stanju promišljati i razgovarati o konceptu građanstva Unije i njegovim granicama.

7. susret: **Temeljna prava koja štiti Europska unija** (gost predavač Siniša Rodin)

Cilj učenja: Razumjeti kako se i zašto u EU razvio koncept zaštite temeljnih prava; upoznati se s današnjom situacijom zaštite ljudskih prava u EU zagwarantiranih pravno-obvezujućom Poveljom EU ljudskih prava; biti u stanju promišljati razloge postojanja i međusobni odnos različitih sustava zaštite ljudskih prava: nacionalnih, nadnacionalnog (u EU) i onog u okviru Europske konvencije za zaštitu ljudskih prava; biti u stanju razgovarati o planovima Unije da postane članicom Konvencije o zaštiti ljudskih prava.

8. susret: **Kako naći informacije o EU**

Cilj učenja: Naučiti služiti se osnovnim Internet pretraživačima koji nude informacije o Europskoj uniji. Razgovor o potrebama polaznika u daljnjoj edukaciji o temi modula.

Evaluacija modula

OBVEZE POLAZNIKA:

Od svih polaznika očekuje se da redovito pohađaju predavanja i aktivno sudjeluju u raspravama.

LITERATURA:

Ćapeta/Rodin, Osnove prava EU, 2. izdanje Narodne novine, March 2011

Reforma Europske unije – Lisabonski ugovor, Narodne novine, Zagreb, 2009

Ćapeta, Europska unija po Lisabonskom ugovoru, Hrvatska javna uprava, 10/2010, 35 – 47

Hrvatska nadomak cilju – kako uspješno djelovati u Europskoj uniji, British Council, Zagreb, 2010.

Ćapeta, Ustavne promjene i članstvo u EU, (*Constitutional Changes and the Membership in the EU*) Informator br. 5646, 16. April 2008, 1-3

Uvod u Europsku uniju, Mate d.o.o., Zagreb, 2011.

Republika Hrvatska u Eurpskoj uniji, HAZU, Zagreb, 2011.

ABC prava Europske unije, dostupno u Delegaciji EU u Hrvatskoj (i na webu : <http://www.delhrv.ec.europa.eu/index.php?lang=hr&content=895>)